

EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 20.7.2021
SWD(2021) 704 final

KOMISJONI TALITUSTE TÖÖDOKUMENT

**2021. aasta aruanne õigusriigi kohta
Peatükk õigusriigi olukorra kohta Küprosel**

Lisatud dokumendile:

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

**2021. aasta aruanne õigusriigi kohta
Õigusriigi olukord Euroopa Liidus**

{COM(2021) 700 final} - {SWD(2021) 701 final} - {SWD(2021) 702 final} -
{SWD(2021) 703 final} - {SWD(2021) 705 final} - {SWD(2021) 706 final} -
{SWD(2021) 707 final} - {SWD(2021) 708 final} - {SWD(2021) 709 final} -
{SWD(2021) 710 final} - {SWD(2021) 711 final} - {SWD(2021) 712 final} -
{SWD(2021) 713 final} - {SWD(2021) 714 final} - {SWD(2021) 715 final} -
{SWD(2021) 716 final} - {SWD(2021) 717 final} - {SWD(2021) 718 final} -
{SWD(2021) 719 final} - {SWD(2021) 720 final} - {SWD(2021) 721 final} -
{SWD(2021) 722 final} - {SWD(2021) 723 final} - {SWD(2021) 724 final} -
{SWD(2021) 725 final} - {SWD(2021) 726 final} - {SWD(2021) 727 final}

LÜHIKOKKUVÕTE

Küprose kohtusüsteemi struktuurireform jätkub, kuid selles esineb viivitusi. Parlamendis on menetlemisel õigusakti eelnõu praeguse kõrgeima kohtu jagamise kohta kõrgeimaks konstitutsioonikohtuks ja kõrgeks kohtuks ning nende kahe uue pädevusvaldkonna kohtunike ja esimeeste ametisse nimetamise menetluste kohta. Isikute ametisse nimetamise üle otsustab vabariigi president pärast mittesiduvate nõuannete saamist kohtute nõuandekogult. On tähtis, et see reform tagab kohtusüsteemi sõltumatuse kooskõlas ELi õigusega ja võttes arvesse Euroopa Nõukogu soovitusi. Parlamendis arutatakse ka apellatsioonikohtu loomist. Käimas on erikohtute loomine ja kohtute ümberkorraldamine. Heaks on kiidetud uued tsiviilkohtumenetluse normid, mille eesmärk on kiirendada kohtumenetlusi. Jätkub õigusameti suutlikkuse suurendamine, mis hõlmab ülesannete lahutamist ja värbamismenetlusi. Täiendavate reformide eesmärk on lahendada kohtusüsteemi tõhususe ja kvaliteediga seotud olulised probleemid, eelkõige seoses digiteerimisega. Tsiviil-, kaubandus- ja halduskohtumenetlused kestavad endiselt väga kaua.

Küpros jätkab oma korruptsioonivastase õigusraamistiku täiustamist, kuigi mõned tähtsad reformid on jätetud ootele, näiteks korruptsioonivastase ameti loomine, rikkumistest teatajate kaitse, lobitöö reguleerimine ja valitud ametiisikute vara deklareerimine. Läbipaistvuse ja korruptsiooni ennetamise ametile on tehtud ülesandeks teostada järelevalvet uue 2021.–2026. aasta korruptsioonivastase kava rakendamise üle. Korruptsioonijuhtumite uurimine jätkus, riskivaldkonnana tõusis eriti esile spordivõistlustega manipuleerimine, kuigi korruptsioonijuhtumeid on lahendatud vähe. Prokuratuur sai uusi vahendeid ja karistusseadustiku muudatusega suurendati ametiseisundi kuritarvitamise korral kehtestatavaid sanktsioone, mis tõi kaasa võimaluse kasutada selle süüteo uurimisel eriuurimisvõtteid. Valitsus algatas investoritele kodakondsuse andmise kavade uurimise, et reageerida välisriikide üksikisikute ja kõrgete ametnikega seotud korruptsioonisüüdistustele. Uue korruptsioonivastasele võitlusele keskenduva tegevusjuhendiga püütakse suurendada eetilist käitumist politseis. COVID-19 pandeemia ajal kaasnesid rahalise abi meetmetega pettuste- ja korruptsiooniriski leevendamise meetmed.

Põhiseadusega on sätestatud õiguslik ja ametlik sõnavabaduse kaitse ja teabele juurdepääsu õigus. Teised õigusaktid tagavad sõnaselgelt ajakirjanike allikate kaitse ning toetavad meedia mitmekesisust raadio- ja televisioonisektoris. Teiseste õigusaktidega kehtestati 2020. aasta detsembris üldsuse juurdepääsu institutsioonide dokumentidele käsitlev raamistik ja tingimused ning sätestati teabevolniku büroo loomine. 2021. aasta teises pooles vastuvõetavate seaduste eelnõude suunitlus on tugevdada Küprose raadio- ja televisiooniameti sõltumatust, sõnavabaduse tagatist ja omandilise kuuluvuse läbipaistvust.

Kontrolli- ja tasakaalustussüsteem hõlmab parema õigusloome projekti osaks olevat konsulteerimisprotsessi. Seaduseelnõude konsulteerimisprotsess piirdub aga aruteluga esindajatekojas ja on väljendatud muret üldsusele eelnõude kättesaadavuse üle. Pandeemia ajal ei kuulutatud välja põhiseaduses sätestatud eriolukorda. Samas aga kehtestati kodanikele ja ettevõtjatele piirangud karantiiniseaduse alusel, mille järgi on ministrite nõukogul õigus anda välja COVID-19 pandeemiaga seotud määrusi. Osal kodanikuühiskonna organisatsioonidel on endiselt teatavaid probleeme seoses registreerimisraamistikuga, nagu märgiti õigusriigi olukorda käsitlevas 2020. aasta aruandes, kuigi uutes õigusaktides viidatakse parendustele, mis võimaldavad valitsusväliste organisatsioonide ühendusi kergemini registreerida.

I. KOHTUSÜSTEEM

Küprose kohtusüsteem¹ koosneb kuuest esimese astme kohtust, kuuest kriminaalkohtust,² halduskohtust,³ rahvusvahelise kaitse halduskohtust⁴ ja kõrgeimast kohtust⁵. Praegu luuakse konstitutsioonikohut. Lisaks on olemas perekonnoakohtud, üüri- ja rendiasjade kohtud, töökohtud ja sõjaväekohus⁶. Kõigis esimese astme kohtutes töötab kokku 113 kohtunikku ja kõrgeimas kohtus 13 kohtunikku. Kõrgeima kohtu kohtunikud nimetab ametisse vabariigi president kohtunike seast kõrgeima kohtu soovitusel. Vabariigi president ei ole kohustatud seda soovitust järgima, kuid väljakujunenud tava kohaselt järgib ta kõrgeima kohtu soovitusi ja kõrgeim kohus esitab igale vabale ametikohale ametis kõige kauem olnud kohtuniku. Sama tava järgitakse kõrgeima kohtu esimehe ametisse nimetamisel, mispuhul vabariigi president järgib alati soovitust nimetada ametisse selle kohtu vanim kohtunik⁷. Esimese astme kohtunikud nimetab ametisse ning neid viib üle ja edutab kohtunike ülemnõukogu, kuhu kuuluvad kõik kõrgeima kohtu liikmed (esimees ja 12 kohtunikku)⁸. Prokuratuur on sõltumatu ja selle tööd korraldab riigi peaprokurör. Peaprokurör juhhib vabariigi õigusametit, mis on teda abistav sõltumatu talitus, mis ei allu ühelegi ministriumile⁹. Peaprokuröri on õigus oma äranägemise järgi ja avalikes huvides algatada, järgida, üle võtta ja jätkata või lõpetada süüteomenetlust iga vabariigis elava või asuva mis tahes isiku (juriidilise või füüsilise) vastu. Peaprokurör on ka vabariigi, presidendi, ministrite nõukogu ja ministrite õigusnõunik. Ta täidab kõiki muid talle põhiseaduse või seadustega pandud ülesandeid ja kohustusi¹⁰. Küpros osaleb Euroopa Prokuratuuris. Sõltumatul riiklikul advokatuuril on reguleerimis- ja distsiplineerimispädevus oma liikmete üle.

Sõltumatus

Kohtusüsteemi tajutava sõltumatuse tase on keskmine. Kohtusüsteemi sõltumatust peab „üsna heaks“ või „väga heaks“ 48 % kodanikest, kelle osakaal vähenes 2021. aastal võrreldes 2020. aastaga 7 % võrra. Ettevõtjate hulgas on see näitaja 45 % ja on 2020. aastast vähenenud 3 % võrra¹¹. Kohtusüsteemi tajutava sõltumatuse tase¹² on olnud keskmine 2016. aastast saati.

¹ CEPEJ (2021), „Study on the functioning of the judicial systems in the EU Member States“.

² Kriminaalkohtul on täielik pädevus lahendada esimeses astmes kõiki kriminaalasju.

³ Seadus nr 131 (I)/2015 halduskohtu asutamise ja tegevuse kohta.

⁴ Seadus nr 73 (I)/2018 rahvusvahelise kaitse halduskohtu asutamise ja tegevuse kohta.

⁵ Kõrgeim kohus tegutseb apellatsioonikohtuna. Ta tegutseb ka konstitutsioonikohtuna.

⁶ Küprose kõrgeimast kohtult õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud tagasiside.

⁷ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave. kõrgeimast kohtult õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud tagasiside, lk 6, ning Küprosele tehtud riigikülastuse käigus kõrgeimast kohtult saadud teave.

⁸ Küprose põhiseaduse artikli 157 lõikes 2 on sätestatud, et kohtuametnike ametisse nimetamine, edutamine, üleviimine, ametist vabastamine ja distsiplinaarküsimused kuuluvad kohtunike ülemnõukogu ainupädevusse. Eespool nimetatud põhiseaduslikku sätet on täpsustatud kohtukorralduse seaduse nr 33/64 artiklis 10.

⁹ Need kaks funktsiooni – prokuratuur ja õigusnõustaja – on teineteisest lahutatud ja neil on erinev personal. Peaprokuröri esindajad (vabariigi nõunikud) tegutsevad tema nimel ja võtavad juhiseid ainult temalt. Kõik vabariigi õigusameti nõunikud on avaliku teenistuse liikmed ja nende nagu kõigi teiste avalike teenistujate suhtes kohaldatakse avaliku teenistuse seadust ja määrusi, sealhulgas distsiplinaarmenetlusi.

¹⁰ Küprose põhiseaduse artikkel 112.

¹¹ 2021. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, joonised 48 ja 50.

Parlamendis on menetlemisel praeguse kõrgeima kohtu jagamine kõrgeimaks konstitutsioonikohtuks ja kõrgeks kohtuks¹³. Seaduseelnõu esitati parlamendile 2020. aasta lõpus ja lõpliku teksti koostamiseks oli loodud ajutine komitee¹⁴. Selles eelnõus nähakse praegu ette, et nende kohtute kohtunikud ja esimehed nimetab ametisse ainuisikuliselt vabariigi president¹⁵. President peaks looma kohtute nõuandekogu¹⁶ – mis ei ole kohtunike ülemnõukogu –, mille ülesanne on koostada ametisse kõige sobivamate kandidaatide nimekiri, mis ei ole presidendile siduv¹⁷. On tähtis, et see reform tagab kohtusüsteemi sõltumatuse kooskõlas ELi õigusega ja võttes arvesse Euroopa Nõukogu soovitusi¹⁸. Konsulterimine Veneetsia komisjoniga seaduseelnõu üle annaks kavandatud reformi kohta kindlustunde. Seaduseelnõus nähakse ette ka apellatsioonikohtu loomine, mille kohtunikud ja esimehe nimetab ametisse kohtunike ülemnõukogu. Pärast parlamendi laialisaatmist 14. aprillil 2021 ja 30. mail toimuvaid parlamendivalimisi arutab menetluses olevaid eelnõusid uus valitud parlament.

Pooleli on reformid, millega soovitakse muuta kohtunike ülemnõukogu kohtusüsteemi osi paremini esindavaks. 2020. aastal koostatud eelnõus tehti ettepanek laiendada kohtunike ülemnõukogu. Sellesse kuuluksid kõrgeima kohtu liikmed, kõrge kohtu esimees ja kohtunikud, apellatsioonikohtu esimees, esimese astme kohtute vanim esimees, kohtunike ühingu esimees, peaprokurör ja Küprose advokatuuri esimees. Kohtusüsteem väljendas oma eelistust, et muudetud kohtunike ülemnõukogusse kuuluksid ainult kohtusüsteemi liikmed¹⁹. See eelnõu on menetlemisel 2020. aasta lõpust saadik ja seda ei võetud vastu enne parlamendi laialisaatmist varem käesoleva aasta kevadel²⁰. Selles reformis on tähtis võtta arvesse Euroopa Nõukogu soovitusi²¹.

¹² Kohtusüsteemi tajutava sõltumatuse tasemeid liigitatakse järgmiselt: väga madal (alla 30 % vastanutest peab kohtusüsteemi sõltumatust üsna heaks või väga heaks), madal (30–39 %), keskmine (40–59 %), kõrge (60–75 %), väga kõrge (üle 75 %).

¹³ „2020. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Küproses“, lk 2.

¹⁴ Komitee esimees on justiits- ja avaliku korra minister ning liikmeteks on üks esindaja igast parlamendi õiguskomisjoni kuuluvast erakonnast ja Küprose advokatuuri esimees. Justiits- ja avaliku korra minister konsulterib samal ajal ka kõrgeima kohtuga. Küprosele tehtud riigikülastuse käigus saadud teave.

¹⁵ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt kirjalikult saadud tagasiside.

¹⁶ „Kohtute nõuandekogu [...] tegutseb vabariigi presidendile nõu andva organina kõrgeima konstitutsioonikohtu ja kõrge kohtu kohtunikukandidaatide sobilikkuse küsimuses. Kohtute nõuandekogul on kaks koosseisu, olenevalt sellest, kas kohtunik nimetatakse ametisse kõrgeimas konstitutsioonikohtus või kõrges kohtus. Kõrgeima konstitutsioonikohtu liikmete ametisse nimetamise menetluse korral koosneb nõuandekogu kõrgeima konstitutsioonikohtu esimehest, kes on ka nõuandekogu esimees, sama kohtu neljast vanimast liikmest, vabariigi peaprokurörist ja Küprose advokatuuri esimehest. Kõrge kohtu liikmete ametisse nimetamise menetluse puhul kuuluvad nõuandekogusse kõrge kohtu esimees, kes on ka nõuandekogu esimees, sama kohtu neli vanimat liiget, vabariigi peaprokurör ja Küprose advokatuuri esimees.“ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus saadud seaduseelnõu.

¹⁷ „Kohtute nõuandekogu koostab nimekirja ametisse nimetamiseks sobivatest isikutest, kelle arv on vähemalt kolm korda suurem kui vabade ametikohtade arv [...] ning koostab iga kandidaadi kohta hindamisaruande, mis esitatakse vabariigi presidendile tähestikulises järjekorras. Aruandes esitatakse nõuandekogu põhjendatud arvamus iga kandidaadi sobivuse kohta ja selle sisu on vabariigi presidendile soovituslik.“ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus saadud seaduseelnõu.

¹⁸ Euroopa Nõukogu ministrite komitee soovitus CM/Rec(2010)12, punkt 47; Euroopa Kohtu 20. aprilli 2021. aasta otsus Repubblika, C-896/19, ECLI:EU:C:2021:311, punkt 71; Euroopa Kohtu 9. aprilli 2021. aasta otsus AB et al., C-824/18, punkt 122.

¹⁹ GRECO neljas hindamisvoor – teine vastavusaruanne, lk 8; Küprosele tehtud riigikülastuse käigus saadud teave.

²⁰ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt saadud teave.

²¹ Euroopa Nõukogu ministrite komitee soovitus CM/Rec(2010)12, punkt 27.

Rakendatakse vabariigi õigusameti tugevdamise tegevuskava²² ja kavandatakse ameti eelarvelist sõltumatust tagavat õigusakti. Reformimine²³ hõlmab muu hulgas õigusameti eraldiseisvate sõltumatute direktoraatide ümberkorraldamist ja loomist, et muuta peaprokuröri kahe põhifunktsiooni lahutamine tulemuslikumaks, uute ametikohtade loomist, menetluste otstarbekamaks muutmist, ülesannete lahutamist ja värbamismenetlusi. Peaprokurör ja rahandusministeerium arutlevad endiselt õigusakti eelnõu üle, mis käsitleb õigusameti eelarvelist sõltumatust²⁴. Kavandatud reformiks valmistumiseks värvati 2020. aasta lõpus vabariigi õigusametisse märkimisväärne arv uusi juriste, kellest osa tegeleb kriminaalasjadega, sealhulgas korruptsioonijuhtumitega²⁵.

Kvaliteet

Võetakse meetmeid kohtusüsteemi paremaks digiteerimiseks, kuid selles valdkonnas on jätkuvalt suuri probleeme. Üldsusele on internetis kättesaadav väga piiratud teave kohtusüsteemi kohta²⁶. Ühtlasi on väga vähe digilahendusi menetluste alustamiseks ja jälgimiseks tsiviil-/kaubandus- ja haldus- ja asjades²⁷. Kohtute elektroonilise haldussüsteemi kasutuselevõtmine on käimasolevate reformide üks peamisi eesmärgi²⁸. Selle rakendamine ja asjakohased riigihankemenetlused on aga alates 2017. aastast edasi lükkunud. Vahepeal loodi kohtuasjade kataloogimiseks elektrooniline miniregister, mis võeti 2020. aastal kasutusse kõigis rahvastikuregistrites ja kõrgeimas kohtus, et võimaldada taotluste/avalduste tõhusamat menetlemist kuni e-kohtu süsteemi täieliku rakendamiseni²⁹. Registri rakendamist kiirendas COVID-19 pandeemia.

Edasi on arendatud üldsust kohtupraktikast ja õigusaktidest teavitavaid veebisaite. Üldsusel on Küprose advokatuuri hallataval veebisaidil avatud ja tasuta juurdepääs mitmele andmekogumile, nagu kohtupraktika ja õigusaktide andmebaasid. Eelkõige antakse veebisaidil juurdepääs Küprose kohtupraktika andmebaasile, Küprose kõrgeima kohtu praktikale, Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale ja Küprose seadusandlusele. Kõrgeim kohus tagab Küprose kohtunikele juurdepääsu riiklikele ja välismaistele internetipõhistele andmebaasidele ning katab selle kulud³⁰.

Tõhusus

Kohtusüsteemis on endiselt tõhususega seotud suuri probleeme³¹. Esimese astme kohtutes tsiviil-, kaubandus- ja haldus- ja asjades lahendamiseks kuluv aeg (882 päeva 2019. aastal võrreldes 737 päevaga 2018. aastal) on endiselt üks ELi pikemaid³². Halduskohtu esimeses

²² „2020. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Küproses“, lk 3.

²³ 2019. aastal analüüsisid sõltumatud eksperdid õigusameti toimimist. Aruande põhjal koostati tegevuskava, mille ministrite nõukogu kiitis heaks 15. oktoobril 2019. Tegevuskavas nähakse ette vabariigi õigusameti põhjalik reformimine.

²⁴ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 2.

²⁵ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 4; Küprosele tehtud riigikülastuse käigus saadud teave.

²⁶ 2021. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, joonis 39.

²⁷ 2021. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, joonis 43.

²⁸ Küpros küsib selles valdkonnas abi taaste- ja vastupidavusrahastust. Eeldatavasti viiakse e-kohtusüsteemi katseprojekt ellu 12–15 kuu jooksul.

²⁹ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 6–7.

³⁰ Küprose õigusaktide veebisait; Küprosele tehtud riigikülastuse käigus saadud teave.

³¹ „2020. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Küproses“, lk 4.

³² 2021. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, joonis 5.

astmes pikenes menetluste kestus (495 päeva 2019. aastal võrreldes 487 päevaga 2018. aastal)³³ ning algatatud ja lõpetatud kohtumenetluste määr langes (2019. aastal ligikaudu 170 % võrreldes ligikaudu 219 %ga 2018. aastal)³⁴. 2020. aasta septembris alustati Paphose esimese astme kohtus katseprojekti kohtuasjade kuhjumise vähendamiseks. Pärast mitme uue kohtuniku tööle võtmist on loodud rakkerühm, mis keskendub eelkõige kuhjunud kohtuasjade lahendamisele³⁵.

Tõhususega seotud probleemide lahendamiseks vastu võetud tegevuskava rakendamine jätkub, kuigi mõningase hilinemisega³⁶. Selles raamistikus nähakse justiits- ja avaliku korra ministeeriumi poolt 2020. aasta lõpus koostatud eelnõus ette esimese astme kohtu kohtunike ja esimese astme kohtu vanemkohtunike pädevuse suurendamine tsiviilasjades seoses sellega, kui palju vaidlusi nad võivad arutada ja otsuseid langetada, et võimaldada süsteemis rohkem paindlikkust³⁷. Jätakuvalt rakendatakse kõrgeima kohtu 2019. aasta veebruari otsust anda finantsvaidluste – viivislaenudega seotud kohtumenetluste – lahendamine kuuale juba ametis olevale esimese astme kohtu vanemkohtunikule³⁸.

Heaks on kiidetud uued tsiviilkohtumenetluse normid. Kõrgeim kohus kiitis 19. mail 2021. aastal heaks uued tsiviilkohtumenetluse normid, asendades 1958. aastast kehtinud aegunud õigusraamistiku³⁹. Nende seni rakendamata normide eesmärk on kiirendada kohtumenetlusi ja suurendada tsiviilkohtuprotsessi, sealhulgas kohtuotsuste täitmise tõhusust⁴⁰.

II. KORRUPTSIOONIVASTANE RAAMISTIK

Vastu võeti 2021.–2026. aasta uus korruptsioonivastane kava ning läbipaistvuse ja korruptsiooni ennetamise ametile tehti ülesandeks jälgida selle rakendamist. Peaprokuröri üldisesse pädevusse kuulub kuritegude, sealhulgas korruptsiooni eest vastutusele võtmine. Prokuratuur annab korruptsioonisüütegusid uurivatele õiguskaitseasutustele õigusnõu. Ametisse nimetati uus peaprokurör. Sellega kaasnes uute töötajate värbamine ja finantskuritegude menetlemise ameti ümberkorraldamine. Uus eelnõu avalikule teabele juurdepääsu kohta viitab parendustele korruptsioonivastases õigusraamistikus.

Ekspertide ja ärijuhtide seas tajutakse, et avalikus sektoris on korruptsiooni tase endiselt suhteliselt kõrge. Transparency Internationali 2020. aasta korruptsiooni tajumise indeksis on Küprose hindeks 57/100, mille alusel jääb ta Euroopa Liidus 12. ja maailmas 42. kohale⁴¹. Korruptsiooni tajumine on viimase viie aasta jooksul⁴² halvenenud⁴³.

³³ 2021. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, joonis 8.

³⁴ 2021. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, joonis 12.

³⁵ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 9.

³⁶ „2020. aasta aruanne õigusriigi olukorra kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Küproses“, lk 4.

³⁷ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 9.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Uued tsiviilkohtumenetluse normid kiideti heaks 19. mail 2021.

⁴⁰ Uute tsiviilkohtumenetluse normide vastuvõtmiseks ei ole vaja täiendavaid seadusandlikke meetmeid. Kõnealune reform on ellu viidud tuginedes Euroopa Komisjoni poolt Küprosele antud tehnilisele abile.

⁴¹ Transparency International, korruptsiooni tajumise indeks 2020, lk 2–3. Tajutava korruptsiooni tase on liigitatud järgmiselt: madal (ekspertide ja ärijuhtide seas hinnatakse avaliku sektori korruptsiooni taset enam kui 79 punktiga); suhteliselt madal (tulemus vahemikus 79–60 punkti), suhteliselt kõrge (tulemus vahemikus 59–50 punkti), kõrge (tulemus alla 50 punkti).

Korruptsioonivastane strateegiline raamistik on läbi vaadatud. Vabariigi president ning justiits- ja avaliku korra minister võtsid 2021. aasta jaanuaris vastu uue korruptsioonivastase strateegia aastateks 2021–2026. Kavandatud meetmed puudutavad läbipaistvus-, vastutus- ja korruptsiooniküsimusi eesmärgiga tugevdada olemasolevaid institutsioone ja luua uusi kaitseabinõusid⁴⁴. Strateegial on kolm sammast,⁴⁵ mis on jaotatud erimeetmeteks⁴⁶. Läbipaistvuse ja korruptsiooni ennetamise amet (mis kuulub justiits- ja avaliku korra ministeeriumi alla) on teinud kahele ametnikule ülesandeks strateegia asutustevahelise koordineerimise ja rakendamise. Igal avalikul asutusel on korruptsioonivastase strateegia kontaktisik, kes annab teada tema vastutusvaldkonda kuuluvate korruptsioonivastaste meetmete rakendamisel tehtud edusammude kohta. Läbipaistvuse ja korruptsiooni ennetamise amet kogub ja koondab strateegia rakendamise teavet ning avaldab tulemused veebiplatvormil⁴⁷. Ministrite nõukogu algatas 2020. aasta lõpus ka riikliku eetikaprogrammi, mis põhineb Rahvusvahelise Standardiorganisatsiooni (ISO) altkäemaksuvastase haldussüsteemi standardil. Selle programmi rakendamise järelevalve eest vastutab justiitsministeerium⁴⁸.

Kehtestatud on avalikule teabele juurdepääsu seadus, kuid muid korruptsioonivastaseid õigusakte alles arutatakse parlamendis. Detsembris 2020 jõustus avaliku sektori teabele juurdepääsu õigust käsitlev seadus,⁴⁹ mis annab füüsilisele või juriidilisele isikule õiguse tutvuda ametiasutuse säilitatava teabega. Vastavas parlamendikomisjonis on läbinud esimese lugemise korruptsioonivastase võitlusega tegeleva sõltumatu asutuse loomise seaduse eelnõu ja lobitööd käsitleva seaduse eelnõu. Mitu seaduseelnõud valitud ametnike ja riigiametnike vara deklareerimise kohta on endiselt menetlemisel institutsioonide, teenete ja haldusvoliniku parlamendikomisjonis⁵⁰. Lõpliku vastuvõtmise ajakavale aga ei ole viidatud.

Suurendatud on ametiseisundit kuritarvitanud avaliku võimu kandjate karistust. Ametiseisundit kuritarvitanud (ametisse valitud või nimetatud) avaliku võimu kandjate karistust⁵¹ suurendati 2021. aasta märtsis kolmelt seitsmele vangistusaastale⁵².

Prokuratuur jätkab oma suutlikkuse suurendamist. 2020. aasta juuni lõpus nimetati ametisse uus peaprokurör. Prokuratuur võttis hiljuti tööle 24 esimese tasandi juristi, kellel on volitus menetleda finantskuritegusid, sealhulgas korruptsioonijuhtumeid, ja kolm ametnikku viidi personaliosakonnast üle prokuratuuri. Aastatel 2013–2020 uuriti

⁴² Eurobaromeetri viimase aasta kohta teatatud andmeid korruptsiooni tajumise ning kodanike ja ettevõtjate kogemuste kohta ajakohastatakse igal teisel aastal. Viimased andmekogumid on Eurobaromeetri eriuuring nr 502 (2020) ja Eurobaromeetri kiiruuring nr 482 (2019).

⁴³ 2015. aastal oli tulemus 61 punkti ja 2020. aastal 57 punkti. Punktisumma suureneb/väheneb oluliselt (muutus viimase viie aasta jooksul rohkem kui viis punkti); paraneb/halvaneb (muutus vahemikus 4–5 punkti); on suhteliselt stabiilne (muutus vahemikus 1–3 punkti).

⁴⁴ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 10.

⁴⁵ Nimelt 1) ennetamine, teavitamine ja teadlikkus, 2) õiguslikud meetmed ning 3) riskide järelevalve ja hindamine.

⁴⁶ Muu hulgas riigi ja ülikoolide vahelised vastastikuse mõistmise memorandumid, peaprokuröri juhtimise alla kuuluva korruptsioonivastase võitluse üksuse loomine, inimressursside haldamise sõltumatu komisjoni loomine ja sõltumatu korruptsiooni vastu võitlemise asutuse loomine. Küprosele tehtud riigikülastuse käigus saadud teave.

⁴⁷ Exandase suhtlus- ja teavitusveebisait.

⁴⁸ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt saadud teave.

⁴⁹ Avaliku sektori teabele juurdepääsu õigust käsitlev 2017. aasta seadus (184 (I)/2017).

⁵⁰ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 11.

⁵¹ Kriminaalseadustik, artikkel 105.

⁵² Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 17.

149 korrupsioonijuhtumit, millest 20 juhtumi puhul tehti otsus (sealhulgas viis juhtumit, mis puudutasid kõrgeid ametnikke ja riikliku taustaga isikuid)⁵³. Spordivõistlustega manipuleerimise vastase võitluse seadusega⁵⁴ reguleeritavas eriti suure riskiga valdkonnas alustati mitme korrupsioonijuhtumi (12 juhtumit 2020. aastal ja kolm juhtumit 2021. aastal) ja huvide konflikti (kaks juhtumit 2020. aastal ja üks juhtum 2021. aastal) avalikku uurimist, kuid otsusteni ei ole seni jõutud⁵⁵. Peaprokurör koordineeris 2020. aasta jooksul kohtumisi kihlveoühenduse ja politseiga seoses spordivõistlustega manipuleerimise vastase võitluse seaduse rakendamisega⁵⁶.

Valitsus lõi uurimiskomisjoni investoritele Küprose kodakondsuse andmise kavade uurimiseks. Vastuseks välisriikide üksikisikuid ja kõrgeid ametnikke (sealhulgas riikliku taustaga isikute võimalik osalemine) puudutavatele korrupsioonisüüdistustele lõi peaprokurör 7. septembril 2020. aastal ministrite nõukogu nõudmisel uurimiskomisjoni, mille ülesanne on uurida kõiki investoritele Küprose kodakondsuse andmise kavade raames 2007. aastast kuni 2020. aastani toimunud naturalisatsioonijuhtumeid. Aruandluse kohaselt uuris komisjon 6 779 investeringutel põhinevat naturalisatsioonijuhtumit⁵⁷. Komisjoni 2021. aasta aprilli esialgsed järeldused viitavad, et üle 53 % kõigist analüüsitud naturalisatsioonijuhtumitest olid õigusvastased⁵⁸. Euroopa Komisjon algatas Küprose suhtes rikkumismenetluse seoses investoritele kodakondsuse andmise kavaga⁵⁹.

Finantskuritegude uurimise talitus on ümber korraldatud. Finantskuritegude uurimise talitus korraldati 2020. aastal ümber kaheks üksuseks: finantskuritegusid uuriv üksus ja tugiüksus (mis alustas tegevust veebruaris 2021), kuhu kuulub kaks politseiuurijat ja neli kohtuekspertiisi raamatupidajat⁶⁰. Tugiüksus abistab teisi üksuseid kahtlust äratavate isikute finantsandmete analüüsimise ja hoolsuskohustuse auditite läbiviimisega. Talitusel on siiski jätkuvalt keeruline ligi tõmmata ja säilitada kvalifitseeritud töötajaid⁶¹. Osa finantskuritegude uurimistest viibib, sest finantsasutused vastavad aeglaselt kohtute avaldamiskorraldustele ja mõne rahvusvahelise juhtumi korral väidetavalt seepärast, et välisriikide ametiasutustel kulub kaua aega vastastikuse õigusabi taotlustele vastamiseks⁶². 2020. aastal toimus üks konfiskeerimine seoses korrupsioonisüütega, mis hõlmas nelja kostjat, sealhulgas üht ametnikku⁶³.

⁵³ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus prokuratuurilt saadud teave. Võrdluseks märgiti õigusriigi olukorda käsitleva 2020. aasta aruande Küprost käsitlevas peatükis, et aastatel 2013–2018 uuriti kokku 120 korrupsioonijuhtumit, millest 98 on lõpetatud ja 22 on veel uurimisel. 47 kohtuasja oli eeluurimisel või kohtulikult arutamisel. Korrupsiooni eest mõisteti 26 juhtumis süüdi 37 isikut, kellest 12 olid kõrgeid riigiametnikud, sealhulgas asepeaprokurör, esindajatekoja liikmed ja endised ministrid.

⁵⁴ 2017. aasta seadus nr 180 (I).

⁵⁵ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus prokuratuurilt saadud teave.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Vt Sigma Live, 7.6.2021, „Report on citizenship“.

⁵⁸ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus saadud teave ja Kathimerini, „Interim report on golden passports delivered“, 10.6.2021. Vt ka uurimiskomisjon, „Interim Report on the procedure of granting citizenship to foreign investors and businessmen“, 16. aprill 2021.

⁵⁹ Euroopa Komisjon, „Investor citizenship schemes: European Commission opens infringements against Cyprus and Malta for „selling“ EU citizenship“, 20. oktoober 2020, INFR(2020)2300; Euroopa Komisjon, „Juuni rikkumistvastaste meetmete pakett: peamised otsused“, 9. juuni 2021. Rikkumine puudutab seda, et Küpros on jätnud täitmata lojaalse koostöö põhimõttest ja liidu kodakondsusest tulenevad kohustused, pakkudes kodakondsust vastutasuks eelnevalt kindlaks määratud maksete ja investeeringute eest.

⁶⁰ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus politsei finantskuritegude uurimise talituselt saadud teave.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 25.

⁶³ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 16.

Kasutusele on võetud uued vahendid eetika edendamiseks politseis, sealhulgas rikkumistest teatamise veebiplatvorm. Politsei sisekontrollitalitus (PIAS), mis vastutab politseisiseste korrupsioonijuhtumite uurimise eest, lõi 2020. aastal rikkumistest teatamise veebiplatvormi. Sestpeale on see saanud 141 kaebust⁶⁴: juba on uuritud 36 kaebust (millest 21 jäeti hiljem rahuldamata). Otsusega lõppenud juhtumite kohta teave puudub. PIAS võttis 2021. aasta alguses vastu politsei korrupsioonivastase tegevusjuhendi (sätestatud kehtivas politsei eetikakoodeksis)⁶⁵ ja selgitas selle pädevusvaldkondi kogukonnale suunatud teabelehel. Kui politseiametnikku kahtlustatakse korrupsioonis, võib PIAS otsustada kahtlustatava isiku suhtes läbi viia nn eetikatesti. Kui korrupsioonikahtlustustest teavitatakse peaprokuröri, siis distsiplinaarsätete rikkumisele viitavad asjaolud esitatakse politseidirektorile võimalike parandusmeetmete võtmiseks. Aastatel 2018–2020 suunati 13 juhtumit prokuratuurile ja ühe juhtumi kohta tehti (süüdimõistev) otsus. Praegu on prokuratuuris 11 avatud uurimist ja üks ootel juhtum⁶⁶.

Parlamendiliikmete huvide konflikti kohta on vastu võetud uued eeskirjad. Esindajatekoda võttis 2021. aasta veebruaris vastu oma liikmetele suunatud tegevusjuhendi, mille eeskirjad on seotud ametite ühitamatuse, vara deklareerimise, kingituste ja lobitööga⁶⁷. Juhendi täitmist jälgib parlamendi erikomisjon. Seoses muude ametnikega viiakse lisaks kehtivale haldusõigusele⁶⁸ ellu projekti, mille eesmärk on välja töötada ühtne põhimõtete kogum kõigi sektorite riigiametnike huvide konfliktide kohta⁶⁹.

Puuduvad andmed vara deklareerimise raamistiku rakendamise kohta. Kuigi vara deklareerimise eeskirjad on kehtestatud, tekkis küsimusi seoses nende deklaratsioonide õigsuse ja kontrolliga⁷⁰. Kuigi olemas on ka vara deklareerimise kohustuste täitmata jätmisega seotud eeskirjad ja karistused, sealhulgas kõrgetele ametnikele ja riikliku taustaga isikutele (nagu parlamendiliikmed ja vabariigi president), on nende tulemuslikkus ebaselge, sest puudub teave vara deklareerimise süsteemi rakendamise kohta. Järelikult on eelmise aasta aruandes esitatud probleemid endiselt alles.

2017. aasta maist saadik ootab seadusandja heakskiitu⁷¹ korrupsioonijuhtumitest teatamist käsitleva seaduse eelnõu. Selle õigusaktiga kehtestatakse uued eeskirjad korrupsioonijuhtumitest teatavate isikute kaitse kohta nii avalikus kui ka erasektoris⁷².

⁶⁴ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

⁶⁵ Küprose politsei, politseieetika koodeks.

⁶⁶ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus saadud teave.

⁶⁷ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave. Õigusriigi olukorda käsitleva 2020. aasta aruande Küprose õigusriigi olukorda käsitlevas peatükis lk 8 viidati, et kuigi valitsuse liikmete, riigiametnike ja prokuröride jaoks on olemas tegevusjuhendid, puuduvad sarnased juhendid esindajatekoja liikmete jaoks. Tegevusjuhendi eesmärk on anda juhtnööre selle kohta, kuidas vältida ja lahendada parlamendiliikmete huvide konflikte.

⁶⁸ 1990. aasta seadus nr 1 avaliku teenistuse kohta ja 2015. aasta seadus nr 100 (I), millega muudetakse avaliku teenistuse seadust.

⁶⁹ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 12.

⁷⁰ „2020. aasta aruanne õigusriigi kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Küproses“, lk 8.

⁷¹ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 12.

⁷² Seaduse eelnõus sedastatakse, et kui isik osaleb vahetult korrupsioonis, kuid teatab sellest vabatahtlikult politseile ja/või pakub koostööd ametiasutustega, mille tulemusel uuritakse juhtumit täielikult ja esitatakse selle eest süüdistus, võib isikule selle süüteo eest ette nähtud karistust vähendada (maksimaalsest karistusest kuni poole võrra).

COVID-19 pandeemia käigus on võetud meetmed, mille eesmärk on ennetada toetuskavade pettusi. Töö-, heaolu- ja sotsiaalkindlustusministeerium on loonud sotsiaalkindlustusteenuste andmebaasiga ühendatud kontrollimehhanismi, mis võimaldab automaatselt kontrollida COVID-19 pandeemiaga seotud toetuste saajaid (nimetatakse ka erikavaks). Nn erikava kriteeriumite rikkumise korral on töö-, heaolu- ja sotsiaalkindlustusministeerium nõudnud vastavate toetuste tagastamist. Tervishoiusektoris kuuluvad korrupsiooniriskide vähendamiseks võetavate meetmete hulka haiguse eest kaitsvate hädavajalike vahendite (näiteks maskid või COVID-19 meditsiinivahendid) hinna ülemmäär⁷³.

III. MEEDIA MITMEKESISUS JA MEEDIAVABADUS

Küprosel on Küprose Vabariigi põhiseaduse artikliga 19 sätestatud õiguslik ja ametlik sõnavabaduse kaitse ja teabele juurdepääsu õigus. Teisesed õigusaktid kaitsevad sõnaselgelt ajakirjanike õigust kaitsta oma allikaid ning toetavad meedia mitmekesisust raadio- ja televisioonisektoris. Pärast mitut viivitust jõustus 2020. aasta detsembris avaliku sektori teabele juurdepääsu õigust käsitlev seadus (2017) eesmärgiga sätestada see õigus teisteset õigusaktides⁷⁴. Seadusega luuakse üldsuse juurdepääsu ametiasutuste säilitatavatele dokumentidele käsitlev raamistik ja tingimused ning sätestatakse teabevolniku büroo loomine. Kaks eraldi eelnõu, mille vastuvõtmine on kavandatud 2021. aasta teise poolde, peaksid vastavalt kooskõlastama Küprose õigusaktid audiovisuaalmeedia teenuste direktiiviga ja suurendama ajakirjandusvabadust⁷⁵. Küpros jagas välja riigitoetuse, mis koosnes peamiselt meediakanalitele jagatud reklaamitulust, et teavitada üldsust COVID-19 pandeemia kohta.

Esitati muudatusettepanekud,⁷⁶ et tugevdada audiovisuaalmeedia teenuseid reguleeriva Küprose raadio- ja televisiooniameti sõltumatust. Parlamendis esitati raadio- ja teleringhäälingu seaduse 7 (I)/1998 muudatusettepanekud, et sõnaselgelt sätestada ameti funktsionaalne ja sisuline sõltumatus, viies seaduse kooskõlla audiovisuaalmeedia teenuste direktiiviga⁷⁷. Lisaks on Küprose raadio- ja televisiooniameti juhatuse liikmete valimise kriteeriumid kooskõlas ministrite nõukogu otsusega 87/869 kehtestatud Küprose avaliku sektori juhtimise seadustikuga, tagades seeläbi, et juhatuse liikmetel on kõrged kutsekvalifikatsioonid⁷⁸.

Küprose sõltumatu pressinõukogu – meediakaebuste komisjon – koosneb 13 liikmest ja vastutab nii trükitud kui ka elektroonilise uudistemeedia isereguleerimise eest. Meediakaebuste komisjon sätestataks õigusesse⁷⁹ ajakirjandusvabadust ja meedia toimimist kaitsva seaduse⁸⁰ vastuvõtmisega. Kuigi meediakaebuste komisjon on täiesti vaba valitsuse sekkumisest ja kohtulikust järelevalvest, viitab meedia mitmekesisuse seire aruanne, et

⁷³ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 13–14.

⁷⁴ Seadus nr 184 (I)/2017 avaliku sektori teabele juurdepääsu õiguse kohta.

⁷⁵ Küpros tõusis 2020. aastaga võrreldes Piirideta Reporterite maailma ajakirjandusvabaduse indeksis veel ühe koha võrra ülespoole, olles nüüd maailmas 26. kohal ja ELis 13. kohal. Piirideta Reporterid – Küpros, Küpros tõusis 2020. aastaga võrreldes Piirideta Reporterite maailma ajakirjandusvabaduse indeksis veel ühe koha võrra ülespoole, olles nüüd maailmas 26. kohal ja ELis 13. kohal.

⁷⁶ 4. märtsil 2021.

⁷⁷ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 20.

⁷⁸ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 19.

⁷⁹ Meediakaebuste komisjoni moodustasid 1997. aastal ajalehtede ja perioodikaväljaannete kirjastajate ühendus, elektrooniliste erameediakanalite omanikud ja Küprose ajakirjanike liit.

⁸⁰ Küprose Vabariigis ajakirjandusvabadust ja meedia toimimist kaitsva seaduse 2021. aasta eelnõu.

COVID-19 pandeemia ja sellega seotud koondamised on süvendanud pikaajaseid probleeme, mistõttu komisjoni töö keskmis on valdavalt tööhõive ja palkade kaitse, mitte niivõrd toimetuslik sõltumatus⁸¹.

Eelduste kohaselt tugevneb Küprose õigusraamistik, mis võimaldab juba praegu audiovisuaalmeedia sektoris meediaomandi teatavat läbipaistvust. 2021. aasta meedia mitmekesisuse seire aruandes tuletatakse meelde probleeme ja kinnitatakse 2020. aasta meedia mitmekesisuse seire aruandes esile toodud riskitasemeid seoses kehtivate normide tulemusliku rakendamisega ning trüki- ja digimeedia sektoris omandi läbipaistvuse tagava raamistiku puudumisega, muutes neis sektorites lõplike omanike või ristomandi tuvastamise ja kontrollimise keeruliseks. Õigusakti eelnõuga, mille osas praegu konsulteeritakse, soovitakse need puudujäägid kõrvaldada,⁸² kohustades kõiki meediakanaleid avaldama auditeeritud raamatupidamisaruanded, milles esitatakse teave tegelikult kasusaavate omanike kohta⁸³.

Jätakuvalt kehtivad mehhanismid meedia poliitilise sõltumatuse kaitsmiseks ja huvide konfliktide vältimiseks. Kuigi endiselt puudub riiklikku reklaami reguleeriv raamistik, tagati riigitoetus summas 700 000 eurot, mis koosnes peamiselt meediakanalitele jagatud reklaamitulust, et teavitada üldsust COVID-19 pandeemia kohta. 2021. aasta meedia mitmekesisuse seire aruandes leitakse, et antud toetused on mitmekesisemad kui varasemad kavad ja et need on järsult vähendanud ressurside riikliku reguleerimise näitajaga seotud riskitegurit⁸⁴. 2021. aasta meedia mitmekesisuse seire aruandes järeldati, et poliitilise sõltumatuse valdkonnas on risk kokkuvõttes langenud (59 %-lt 55 %ni), kuigi toimetuslik sõltumatus on jätkuvalt väga suures ohus meediakanalite omanike poliitiliste eesmärkide tõttu, mis toob toimetuse töötajate hulgas kaasa teataval tasemel enesetsensuuri⁸⁵. Välja töötatakse üksikasjalikku mehhanismi, et reguleerida reklaamitulu jaotamist ka muudel teemadel kui COVID-19 pandeemia tehtavatele riiklikele reklaamikampaaniatele⁸⁶.

Otsest ähvardamist esineb küll harva, kuid on teatatud ajakirjaniku internetis ahistamise ja jälgimise juhtumist. Ajakirjanike allikate kaitsmiseks on kehtestatud õiguslikud tagatised. Kui ajakirjandusvabadust ja meedia toimimist kaitsev seadus vastu võetakse, tugevdab see eeldatavasti sõnavabaduse tagatist nii internetis kui ka väljaspool interneti⁸⁷. Sidusrühmad on pidanud muret tekitavaks uuriva ajakirjaniku jälitamist, tema suhtes toime pandud küberrünnakut ja tema rasket ahistamist internetis,⁸⁸ eriti sotsiaalmeedia kaudu⁸⁹. Ajakirjanduse kaitse ja ajakirjanike turvalisuse edendamiseks ette nähtud Euroopa Nõukogu platvorm ei ole õigusriigi olukorda käsitlevast 2020. aasta aruandest saadik avaldanud Küprose Vabariigi kohta ühtki hoiatusteadet.

⁸¹ 2021. aasta meedia mitmekesisuse seire aruanne, lk 10.

⁸² Küprose Vabariigis ajakirjandusvabadust ja meedia toimimist kaitsva seaduse 2021. aasta eelnõu.

⁸³ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 19–20.

⁸⁴ 2021. aasta meedia mitmekesisuse seire aruanne, lk 14.

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 20–21, ning Küprose riigikülastuse käigus saadud teave.

⁸⁷ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 20–21, ning Küprosele tehtud riigikülastuse käigus pressi- ja teabebüroolt saadud teave.

⁸⁸ Organized Crime and Corruption Reporting Project, „Cypriot Journalist Says He is Being Spied on and Fears for His Life“.

⁸⁹ Piirideta Reporterid – Küpros.

IV. MUUD KONTROLLI JA TASAKAALUSTAMISEGA SEOTUD INSTITUTSIOONILISED KÜSIMUSED

Küprose Vabariik on presidentaalne vabariik. Küprose president on nii riigipea kui ka valitsusjuht. Esindajatekoda on parlament ja talle on antud seadusandlik võim. Nii esindajatekoja liikmetel kui ka ministritel on õigus teha seadusandlikke algatusi. Kõrgeimal kohtul on pädevus hinnata seaduste vastavust põhiseadusele kohtule esitatud konkreetsete juhtumite kontekstis⁹⁰. On olemas mitu sõltumatut riiklikku asutust, organisatsiooni ja institutsiooni, mille eesmärk on kaitsta inimõigusi.

Hoolimata sidusrühmade kaasatuse suurendamiseks võetud meetmetest, ei korraldata alati poliitika kavandamise ja koostamise varases etapis avalikke konsultatsioone. Õigusaktide avalikke konsultatsioone toimub harva,⁹¹ hoolimata parema õigusloome projektis ning rahandusministeeriumi ja vabariigi õigusameti asjakohastes ringkirjades võetud kohustustest⁹². Pigem ei ole õigusaktide eelnõude konsultatsiooniprotsess üldsusele väga hästi kättesaadav ja piirdub esindajatekojas peetava aruteluga. Praegu jagatakse üksikuid õigusaktide eelnõusid justiitsministeeriumi standardse jaotusnimekirja alusel eelmäaratletud sidusrühmadele,⁹³ et nad saaksid esitada oma arvamused ja/või osaleda asjaomaste alaliste parlamendikomisjonide aruteludes⁹⁴. Peaprokurör vaatab eelnevalt üle õigusakti eelnõu vastavuse seaduslikkuse ja proportsionaalsuse põhimõtetele⁹⁵.

Valitsusele on antud volitused võtta meetmeid COVID-19 pandeemiaga toimetulekuks. Küprosel ei ole välja kuulutatud põhiseaduses sätestatud eriolukorda. Samas aga kehtestati nii kodanikele, ametiasutustele kui ka ettevõtjatele piirangud karantiiniseaduse alusel, mille järgi on ministrite nõukogul⁹⁶ õigus anda COVID-19 pandeemia tõttu välja määrusi⁹⁷. Küprose parlament jälgib korrapäraselt kõigi COVID-19 pandeemiaga seotud meetmete rakendamist⁹⁸. Valitsuselt saadud teabe kohaselt on piiravaid meetmeid seni vaidlustatud vaid üks kord, kui 2020. aastal pöörduti halduskohtusse seoses sellega, mitme töötajaga võivad bürood ja muud töökohad tegutseda⁹⁹. Juhtum on endiselt menetlemisel.

COVID-19 pandeemia käigus on ombudsman aktiivselt tegelenud kodanike abistamisega. Alates 2020. aasta märtsist viib ombudsman läbi teadlikkuse suurendamise kampaaniat COVID-19 pandeemia ja inimõiguste kaitse kohta¹⁰⁰. Ülemaailmne riiklike

⁹⁰ Kavas on luua konstitutsioonikohus, mis võtab kõrgeimalt kohtult üle õigusaktide põhiseaduslikkuse järelevalve (vt I osa). Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

⁹¹ Põhiõiguste ametilt õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud tagasiside – Küpros, lk 5.

⁹² „2020. aasta aruanne õigusriigi olukorra kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Küproses“, lk 10; OECD (2019), „Indicators of Regulatory Policy and Governance – Cyprus“.

⁹³ Nt advokatuur, kodanikuühiskonna organisatsioonid. Küprosele tehtud riigikülastuse käigus saadud teave.

⁹⁴ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus saadud teave.

⁹⁵ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus prokuratuurilt saadud teave.

⁹⁶ Volitus delegeeriti tervishoiuministrile.

⁹⁷ Küprose parlament arutas COVID-19 pandeemiaga seotud süütegusid ja karistusi käsitlevat õigusakti ja langetas selle kohta otsuse 2020. aastal. Küprosele tehtud riigikülastuse käigus saadud teave.

⁹⁸ Küprosele tehtud riigikülastuse käigus justiitsministeeriumilt saadud teave.

⁹⁹ Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 22–24.

¹⁰⁰ Inimõiguste edendamise ja kaitse eest vastutavate riigiasutuste Euroopa võrgustikult (ENNHRI) õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud tagasiside.

inimõiguste asutuste liit (GANHRI) määras 2015. aastal ombudsmani institutsioonile B-taseme akrediteeringu,¹⁰¹ mis vaadatakse läbi 2021. aasta juunis¹⁰².

Kuigi on tehtud mõningaid edusamme, on endiselt probleeme kodanikuühiskonna organisatsioonide registreerimisega¹⁰³. Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik juhtis nendele probleemidele uuesti tähelepanu,¹⁰⁴ eriti seoses valitsusväliste organisatsioonide võimalusega tegutseda Küprosel ja õigusaktide rakendamise ühenduste suhtes, mis tõi hiljuti kaasa mitme valitsusvälise organisatsiooni kustutamise registrist. Neile küsimustele vastates¹⁰⁵ rõhutas valitsus, et 2017. aasta õigusaktiga¹⁰⁶ kehtestatakse läbipaistvuse ja vastutuse aspektid valitsusväliste organisatsioonide toimingutele, mis on kooskõlas nii rahapesuvastase töökonna (FATF) suunistega¹⁰⁷ valitsusväliste organisatsioonide kaitse kohta terrorismi rahastamise eest kui ka ELi viienda direktiiviga rahapesu ennetamise ja järelevalve kohta¹⁰⁸. Nüüd on võimalik otse registreerida organisatsioonide ühendusi ilma nende liikmete eraldi registreerimiseta¹⁰⁹.

¹⁰¹ „2020. aasta aruanne õigusriigi olukorra kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Küproses“, lk 11.

¹⁰² ÜRO inimõiguste olukorra üldine korrapärane läbivaatamine (2019) – Küpros nõustus seitsme soovitusega, mis aitaks tagada Pariisi põhimõtetega kooskõlas oleva inimõigustega tegeleva riikliku asutuse.

¹⁰³ „2020. aasta aruanne õigusriigi olukorra kohta – Peatükk õigusriigi olukorra kohta Küproses“, lk 12.

¹⁰⁴ Inimõiguste voliniku Dunja Mijatovići 18. märtsi 2021. aasta kiri Küprose siseministrile Nicos Nourisele.

¹⁰⁵ Küprose siseministri Nicos Nourise vastus inimõiguste volinikule Dunja Mijatovićile (2021).

¹⁰⁶ Ühenduste ja sihtasutuste ning muude nendega seotud küsimuste seadus. Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2020. aasta aruande koostamiseks saadud teave, lk 47.

¹⁰⁷ Rahapesuvastane töökond (2015), „Combating the abuse of non-profit organisations (recommendation 8)“, lk 22–23.

¹⁰⁸ Valitsus selgitas ka, et kõik olemasolevad valitsusvälised organisatsioonid pidid 31. detsembriks 2019 muutma oma staatust ja võtma muid meetmeid, näiteks valmistama ette finantsaruanded ja teavitama registripidajat direktorite nõukogu liikmetest. Ligikaudu 6 500 valitsusvälisest organisatsioonist täitis määratud ajaks nõuded 3 500 organisatsiooni. Neile, kes ei täitnud nõudeid 2019. aasta lõpuks, anti nõuete täitmiseks uus võimalus kuni 2020. aasta oktoobrini. Valdav osa asjaomastest valitsusvälistest organisatsioonidest ei teinud midagi uuest tähtajast kinni pidamiseks. Valitsusväliste organisatsioonide registreerimisest keeldumise 2020. aasta juhtumitest esitati halduskorras läbivaatamiseks 60 kaebust. Läbivaataja (pearegistripidaja) tühistas nendest 23 juhul registripidaja otsuse mitte kanda organisatsiooni registrisse. Vaid üks valitsusväline organisatsioon vaidlustas 2020. aasta lõpus registreerimist keelava haldusotsuse kõrgeimas kohtus, juhtum on menetlemisel.

¹⁰⁹ Põhiõiguste ametilt õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud tagasiside; Seaduse nr 104 (I)/2017 artikli 44 lõige 1, mida on muudetud seadusega nr 118 (I)/2020: „Viis (5) või enam välisriigi või kodumaist ühendust, sihtasutust, mittetulundusühendust või muud sarnast mittetulunduslikku juriidilist isikut, millel on ühine eesmärk, võivad vastavalt neile kohalduva seaduse sätetele moodustada ühinguid ja/või ühendusi, mille võib kanda registripidaja hallatavasse registrisse, tingimusel et nende põhikirjades on sätestatud, et nende tegevusele kohaldatav õigus on vabariigis kohaldatav õigus“.

„Vastavalt rahvusvaheliste valitsusväliste organisatsioonide õigustöötajate tunnustamist käsitlevat Euroopa konventsiooni (ratifitseerimine) käsitleva 2003. aasta seaduse sätetele võib selliseid ühinguid ja/või ühendusi luua koos samaväärsete välisriikide organisatsioonidega, tingimusel et nende põhikirjades on sätestatud, et nende Küprose Vabariigis toimuvale tegevusele kohaldatav õigus on vabariigis kohaldatav õigus“.

I lisa. Allikate loetelu tähestikulises järjekorras*

** *Loetelu õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande konsultatsiooni raames antud vastustest on esitatud aadressil <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-mechanism/2021-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation>.*

CEPEJ (2020), „Study on the functioning of the judicial systems in the EU Member States“.

Euroopa Komisjon (2020), „Investor citizenship schemes: European Commission opens infringements against Cyprus and Malta for “selling” EU citizenship“, INFR(2020)2300 (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1925).

Euroopa Komisjon (2020), õigusriigi olukorda käsitlev 2020. aasta aruanne – õigusriigi olukord Euroopa Liidus.

Euroopa Komisjon (2021), ELi õigusemõistmise tulemustabel.

Euroopa Komisjoni pressinurk (2021), „Juuni rikkumisvastaste meetmete pakett: peamised otsused“ (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/inf_21_2743).

Euroopa Nõukogu: ministrite komitee (2010), ministrite komitee soovitus CM/Rec(2010)12 liikmesriikidele kohtunike kohta: kohtunike sõltumatus, tõhusus ja vastutus.

GRECO (2020), „Fourth Evaluation Round –Second Compliance Report on Cyprus on corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors“, (<https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680a06389>).

Inimõiguste voliniku Dunja Mijatovići kiri Küprose siseministrile Nicos Nourisele (2021) (<https://rm.coe.int/letter-to-mr-nicos-nouris-minister-of-interior-of-cyprus-by-ms-dunja-m/1680a1c09b>).

Kathimerini (2021), „Interim report on golden passports delivered“ (<https://knews.kathimerini.com.cy/en/news/interim-report-on-golden-passports-delivered>).

Kommunikatsiooni peadirektoraat (2019), „Eurobaromeetri kiiruuring nr 482: Ettevõtjate suhtumine korruptsiooni ELis“.

Kommunikatsiooni peadirektoraat (2020), „Eurobaromeetri eriuuring nr 502: Korruptsioon“.

Küprose advokatuur (2021), Küprose advokatuuri esitatud teave õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks.

Küprose kõrgeim kohus (2021), Küprose kõrgeima kohtu esitatud teave õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks.

Küprose siseministri Nicos Nourise kirjalik vastus inimõiguste volinikule Dunja Mijatovićile (2021) (<https://rm.coe.int/reply-of-mr-nicos-nouris-minister-of-the-interiorof-cyprus-to-the-lett/1680a1cb15>).

Küprose uurimiskomisjon (2021), „Interim Report on the procedure of granting citizenship to foreign investors and businessmen“ ([https://www.pio.gov.cy/assets/pdf/newsroom/2021/04/Interim_Report_27_04_2021\(pdf\).pdf](https://www.pio.gov.cy/assets/pdf/newsroom/2021/04/Interim_Report_27_04_2021(pdf).pdf)).

Küprose Vabariigi Valitsus (2021), Küprosel õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud teave.

Meedia mitmekesisuse ja meediavabaduse keskus (2021), „Media Pluralism Monitor 2021 – Report on Cyprus“ (link lisatakse, kui see on kättesaadav).

Nõukogu eesistuja Küprose Vabariik, Exandase suhtlus- ja teavituseveebisait (<https://exandas.presidency.gov.cy/>)

OECD (2019), „Indicators of Regulatory Policy and Governance – Cyprus“.

Organized Crime and Corruption Reporting Project, „Cypriot Journalist Says He is Being Spied on and Fears for His Life“ (<https://www.occrp.org/en/daily/12631-cypriot-journalist-says-he-is-being-spied-on-and-fears-for-his-life>).

Piirideta Reporterid (2021), „2021 World Press Freedom Index – Cyprus“ (<https://rsf.org/en/cyprus>).

Piirideta Reporterid (2021), Piirideta Reporterite esitatud teave õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks.

Põhiõiguste Amet (2021), Põhiõiguste Ametilt õigusriigi olukorda käsitleva 2021. aasta aruande koostamiseks saadud tagasiside.

Rahapesuvastane töökond (2015), „Combating the abuse of non-profit organisations (recommendation 8)“ (<http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/BPP-combating-abuse-non-profit-organisations.pdf>).

Sigma Live (2021), „Report on citizenship“ (<https://www.sigmalive.com/news/politics/795517/ekthesi-politografiseonto-53-ektos-nomikou-plaisioupeitharxikes-efthynes>).

Transparency International (2021), „Korruptsiooni tajumise indeks 2020“.

II lisa. Küprosele tehtud riigikülastus

Komisjoni talitused korraldasid 2021. aasta aprillis virtuaalkoosolekud järgmiste asutuste ja organisatsioonidega:

- justiitsministeerium
- kõrgeim kohus
- Küprose advokatuur
- läbipaistvuse ja korrupsiooni ennetamise amet
- politsei – sisekontrollitalitus
- politsei – finantskuritegude uurimise talitus
- raadio- ja televisiooniamet
- pressi- ja teabebüroo
- peaprokuröri esindajad
- siseministeerium – meedia
- Küprose eetikafoorum

* Komisjon arutas õigusriigi üldküsimumsi ka mitmel kohtumisel järgmiste organisatsioonidega:

- Amnesty International
- Reproduktiivõiguste keskus
- CIVICUS
- Euroopa kodanikuvabaduste liit
- Civil Society Europe
- Euroopa kirikute konverents
- EuroCommerce
- Euroopa mittetulundusõiguse keskus
- Euroopa ajakirjandus- ja meediavabaduse keskus
- Euroopa kodanike foorum
- Euroopa Ajakirjanike Liit
- Euroopa demokraatiapartnerlus
- Euroopa Noortefoorum
- Front Line Defenders
- Human Rights House Foundation
- Human Rights Watch
- ILGA Euroopa büroo
- Rahvusvaheline Juristide Komisjon
- Rahvusvaheline Inimõiguste Föderatsioon
- Rahvusvahelise Pereplaneerimise Föderatsiooni (IPPF) Euroopa võrgustik
- International Press Institute
- Madalmaade Helsingi komitee
- Avatud Ühiskonna Euroopa Poliitika Instituut
- Philanthropy Advocacy
- Protection International
- Piirideta Reporterid
- Transparency International EU